

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Maa- ja metsätalousministeriön vastaus Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnalle Asia: O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on käynnistämässä koronapandemian aiheuttamaan kriisiin liittyen ennakointihankkeita, joiden avulla hahmotetaan pandemian pitkän aikavälin merkitystä ja seurauksia.

Vastauksena tulevaisuusvaliokunnan valmistelunsa tueksi esittämiin kysymyksiin maa- ja metsätalousministeriö esittää seuraavan.

Yleistä

Yleisesti ottaen pandemian pitkän aikavälin seurauksia voidaan tarkastella sekä kansallisella, että globaalilla tasolla. Samoin voidaan tarkastella kriisin vaikutuksia sekä suomalaiseen yhteiskuntaan ja yrityksiin yleisesti, että yksilöön ja yhteisöihin erityisesti. MMM:n hallinnonala on laaja ja huoltovarmuuden ja ihmisten ravitsemuksen, hyvinvoinnin ja terveyden kannalta erittäin keskeinen ja sillä on vaikutuksia kaikkiin näihin tasoihin. Vastauksessaan ministeriö keskittyy kansallisen tason vaikutuksiin toimialallaan.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa seuraavista tehtävistä: maa- ja metsätalous; maaseudun kehittäminen; kala-, riista- ja porotalous; elintarvikkeet; maatalouden tuotantotarvikkeiden turvallisuus ja laatu, eläinten terveys ja hyvinvointi sekä kasvinterveys; vesitalous sekä maanmittaus, kiinteistötoimitukset, kiinteistöjä ja osakehuoneistoja koskevat kirjaamisasiat, yleiset kartastotyöt, kiinteistö-, huoneisto- ja maastotietojärjestelmät sekä paikkatietojen yhteiskäyttö.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 tehtävänä on tukea kaikkia maaseudulla asuvia asukkaita ja yrittäjiä sekä taata maaseudun elinvoimaisuus myös tulevaisuudessa. Maaseutuohjelman eri toimenpiteistä voivat hakea rahoitusta toimintaansa maatalousyrittäjät, maaseudulla toimivat mikro- ja pienyritykset, maataloustuotteita jalostavat pk-yritykset, maatalouden ulkopuolelle toimintaansa laajentavat maatilat, maaseudulla yhteisöt, järjestöt sekä kunnat. Tuet haetaan joko ELY-keskuksesta, kunnasta tai Leader-ryhmältä. Ohjelman kehittämis- ja yritysrahoituksen tavoitteena on uudistaa ja monipuolistaa maaseudun elinkeinotoimintaa, parantaa palveluita, hyödyntää digitalisaation mahdollisuuksia sekä lisätä yhteistyötä ja osallisuutta.

Maa- ja metsätalousministeriö hallinnoi myös **Euroopan meri- ja kalatalousrahastoa**, josta voidaan myöntää yritystukia kalatalouden arvoketjun (kalastus, vesiviljely, jalostus sekä vähittäis- ja tukkukauppa) kasvu- ja kehitysinvestointeihin sekä kehitys- ja tutkimushankkeisiin. Lisäksi siitä voidaan rahoittaa kalataloudellisia kunnostushankkeita ja kansallisen meripolitiikan mukaisia kehityshankkeita.

Yleisesti maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että **pandemian jälkihoidossa on huomioitava kestävän kehityksen periaatteet** sekä pohdittava tarkkaan tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksia toimialaan ja sitä, miten näistä toimista saatavia oppeja voidaan hyödyntää entisestäänkin ympäristöllisesti kestävämmän, taloudellisesti kannattavamman sekä erilaisiin riskeihin paremmin varautuneemman toiminnan kehittämiseen jatkossa. On varmistettava, että nyt tehdyt taloudelliset ratkaisut ja niistä saatavat hyödyt eivät mene pidemmän aikavälin yhteiskunnallisten hyötyjen ja ekologisen kestävyys edelle, mikä jatkossa heikentäisi toiminnan kestävyttä kaikilla osa-alueilla.

Koronapandemian kaltaisen kriisin vaikutukset yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin, infrastruktuuriin sekä huoltovarmuuteen riippuvat myös oleellisesti **kriisin kestosta ja ajoittumisesta**. Alkutuotantoon häiriötä aiheutuu eniten kasvukaudella ja etenkin sen alku- ja loppupuolella. Ruokahuollon kannalta kriittisyys kasvaa kriisin pitkittyessä jopa useamman kuin yhden kasvukauden ylitse. Kriisin vaikutukset ovat suuria myös silloin, kun se osuu ajallisesti samaan aikaan kuin muu mahdollinen häiriötilanne, jonka aikana avainhenkilöiden sairastumiset voivat olla kohtalokkaita ja epidemian hallinta entistä vaikeampaa. MMM:n hallinnonalalla tällainen tilanne voi tulla eteen kriisin ajoittuessa esimerkiksi samaan aikaan tulvien ja patoturvallisuuden häiriötilanteiden kanssa.

Tulevaisuusvaliokunnan kysymyksiin, maa- ja metsätalousministeriö vastaa seuraavasti:

1. Miten koronapandemia vaikuttaa käsityksiin kansallisesta varautumisesta, sekä kriisinajan ruokahuollon ja kotimaisen ruoantuotannon merkityksestä ylipäätään?

Kriisien pitkittyessä on tärkeää säilyttää luottamus yhteiskuntaan ja huoltovarmuuteen. Laajat sairastumiset huoltovarmuuden kannalta tärkeillä ruoka- ja vesihuoltosektoreilla saattavat aiheuttaa laajoja ja jatkuvia katkoksia peruspalveluihin sekä muita välillisiä ongelmia, kuten alttiutta ruoka- ja vesivälitteisille epidemioille. Ruokapula saattaa pahimmillaan vaikuttaa haitallisesti yhteiskuntarauhaan.

Jos ruokajärjestelmä onnistuu vastaamaan elintarvikkeiden kysyntään eikä merkittäviä katkoksia toimitusketjuissa tapahdu, se voi lisätä suomalaisten luottamusta huoltovarmuuden onnistumiseen ja kotimaisen ruoantuotannon tärkeyteen. On epävarmaa, miten paljon kriisi tulee vaikuttamaan ruuan saatavuuteen ja hintaan talven 2021 aikana. Jo nyt näyttää ilmeiseltä, että monet hedelmä- ja vihannes-sektorin toimijat EU-alueella tulevat kärsimään työvoimapulaa tulevalla satokaudella ja se tulee vaikuttamaan näiden tuotteiden saatavuuteen ja hintaan. Koska merkittävä osa tämän sektorin tuotteista on tuonnin varassa, on oletettavaa, että saatavuus heikkenee ja hinnat nousevat.

Muutokset ruuan saatavuudessa ja ruuan hinnan nousu koskettavat erityisesti vähävaraisia. Suomessa köyhyys tai sosiaalisen syrjäytymisen riski kosketti kaikkiaan noin 854 000 henkilöä (Eurostat 2013). Suomessa 20 000 – 25 000 ihmistä hankkii viikoittain ruokansa nk. leipäjonojen kautta. Poikkeustilanteessa ruoka-aputoiminnan keskeytyminen heikentää entisestään vähävaraisten ruokaturvaa ja kasvattaa hyvinvointieroja.

Kriisinajan ruokahuoltoon elintarviketeollisuudessa vaikuttavat etenkin suojarusteiden, ulkomaisen raaka-aineen (ml. pakkausmateriaalit) ja työvoiman saatavuus. Ilman suojarusteita (hanskat, myssyt, maskit) elintarviketeollisuudessa joudutaan tinkimään elintarviketurvallisuudesta tai supistamaan tuotantoa. Pakkaus suojelee elintarviketta, jotta se on turvallinen ja säilyy mahdollisimman pitkään. Pakkausma-

terialien puute heikentää ruokaturvaa. Ulkomailta tuodaan pakkausmateriaalien lisäksi mm. tuotespesifejä raaka-aineita sekä elintarvikkeiden apu- ja lisäaineita. Logistiset ongelmat tuontituotteiden saatavuudessa heikentävät ruokaturvaa. Sairauspoissaolot elintarviketeollisuudessa ja kaupassa heikentävät työvoiman saatavuutta ja toimenpiteet työvoiman liikkuvuuden mahdollistamiseksi ovat tarpeen.

Yksi pullonkaula työvoimavaltaisen alkutuotannon sektoreilla on osaavan ja ammattitaitoisen **kausityövoiman** tarve, mikä on rajojen sulkeutuessa vaikeutunut. Kausityövoiman tarve on erityisen suuri tiettyjen avomaan vihannesten ja marjojen tuotannossa, mutta ulkomaista työvoimaa käytetään myös muualla kasvin- ja eläintuotannossa, kaikkiaan kausityövoiman tarve on ollut n 15 000-20 000 henkilöä/vuosi. Hallitus linjasi 6.4.2020 maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan huoltovarmuuden kannalta kriittisen työvoiman maahantulon reunaehdoista. Ne käsittävät ensi vaiheen 1 500 työntekijän vastaanoton toimenpiteet työvoiman allokoinnista, kuljetuksista ja karanteenista. Koska määrä kattaa vain osan alkutuotannon kausityötarpeesta, hallitus valmistelee erikseen toimia, jotka mahdollistavat jo maassa olevien työllistämistä kausitoissa.

Maa- ja metsätaloussektorin yrityksille on tehty verkkokysely, jolla kartoitettiin yritysten tulevan kahden kuukauden välttämätöntä ulkomaisen kausityövoiman tarvetta. Maa- ja metsätalousministeriö yhdessä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa käy läpi vastaukset ja tekee kartoituksen maatilojen työvoiman tarpeista. Tämän perusteella muotoutuu lista niistä työntekijöistä, jotka kuuluvat 1 500 ulkomaisen kausityöntekijän kiintiöön. Tiedot toimitetaan eteenpäin Rajavartiolaitokselle.

Työvoiman saatavuuteen liittyy myös **mahdolliset sairastumiset kriittisillä aloilla** kuten alkutuotannossa, elintarviketeollisuudessa ja vesihuollossa sekä niiden vaatimat sijaisjärjestelyt. Asia ei koske ainoastaan ruokaketjun toimijoita ja vesihuoltolaitoksia vaan laajasti maaseudun pieniä jalostus- ja palveluyrityksiä, jotka ovat haavoittuvia sairastumisesta aiheutuvan resurssipulan yllättäessä. Yhteiskunnan elintärkeällä infrastruktuurille resurssipulasta aiheutuvat vaikutukset tulee minimoida jatkossa **panostamalla etukäteissuunnittelussa kriittisten toimintojen turvaamiseen yhteistyöllä eri toimijoiden välillä sekä julkisen ja yksityisen sektorin kesken**. Myös maatila- ja yritys kohtaisten valmiussuunnitelmien laadintaan sekä työhyvinvoinnin edistämiseen tulee edelleen kannustaa jatkossa.

Kriisin jälkihoidossa tulee yritysten toiminnan jatkumisen varmistamisen lisäksi **panostaa uuden yritystoiminnan aloittamisen helpottamiseen**. Väistämättä vanhoja yrityksiä lakkautetaan ja mahdollisimman nopeasti tulee saada uutta ja innovatiivista tilalle.

1) **Maatalous- ja ruuantuotanto**

Jos kriisi pitkittyy, vaikutukset **maatalous- ja ruuantuotantoon** ovat kauaskantoiset. Suomen omavaraisuaste elintarvikkeissa on noin 80 %, mikä on turvannut elintarvikkeiden saatavuuden. Korkea omavaraisuus tarkoittaa, että ainoastaan viidennes Suomessa syödyistä elintarvikkeista tuodaan ulkomailta. Tilannetta helpottaa lisäksi se, että pääosa Suomeen tuotavista elintarvikkeista ei ole huoltovarmuuden näkökulmasta välttämättömiä. Omavaraisuusteen ylläpito edellyttää kuitenkin ammattitaitoisen kausityövoiman saatavuutta, mikä vaikeutuu merkittävästi erityisesti vihannes- ja marjatiiloilla, jos rajojen sulkemista jatketaan. Velkaantuneet isot kotieläintilat saattavat ajautua konkurssiin, jos tuottajahinnat ja vienti romahtavat, mikä myös osaltaan vähentää ruuantuotantoa. Jos rahtiliikenteen ongelmat lisääntyvät, heijastuvat ne kuljetusten kustannuksiin ja saatavuuteen ja samalla elintarvikkeiden vientiin ja tuontiin, nostavat elintarvikkeiden hintaa ja yleisestikin vaikeuttavat kansainvälistä kauppaa.

Maataloustuotanto on riippuvainen Suomeen tuotavista tuotantopanoksista. Niistä kriittisimpiä ovat öljy ja lannoitteet. Alkavan kasvukauden osalta panosten riittävyys on kuitenkin turvattu. Panoksista esimerkiksi lannoitteet ja kasvinsuojeluaineet ovat jo pääosin maataloilla, varastoissa Suomessa tai matkalla Suomeen. Kasvien siemenet ja muu lisäysaineisto ovat osin kotimaista ja osin sitä tuodaan EU:sta. Saatavuus ollut toistaiseksi kunnossa, mutta kaikkia tilauksia ei ole vielä saatu Suomeen. Jos vuonna 2020 tulee häiriötä kasvien lisäysaineiston tuotantoon, niin ne saattavat vaikuttaa vuoden 2021 satoihin.

Monimuotoinen tekeminen on ollut keskiössä suomalaisten maatilojen yritysraakenteessa. Useat maatalousyritykset tekevät perinteisen tuotannon lisäksi mm. erilaisia majoitus- ja matkailupalveluja, suoramyyntiä, urakointia tai pienimuotoista jalostustoimintaa. Koronakriisillä on väistämättä negatiivisia seurauksia myös tälle toiminnalle, vaikka näitä pitkäaikaisia vaikutuksia ei vielä pystytä täysimääräisesti mittaamaan. Välittömät vaikutukset kohdistuvat erityisesti **matkailusektoriin**, jonka asiakasmäärät romahtivat välittömästi poikkeustilan asettamisen jälkeen aiheuttaen yrityksiin kassakriisin, ja joiden asiakasvaraukset peruttiin pitkälle syksyyn. Samoin food service –sektorille toimittavat **elintarvikejalostajat** ovat isoissa vaikeuksissa, kun ravintolatoiminta on keskeytetty. Korona-tilanteen helpottaessa on keskeistä, että yritykset pystyvät laajentamaan tuotevalikoimiaan ja asiakaskuntaansa niin, etteivät ne ole niin riippuvaisia yhdestä markkinasta.

Suomalaisen maatalouden rahoitusraakenteeseen liittyy voimakkaasti **tukielementti**, joka on riippuvainen EU –neuvotteluista. Pitkittynyt kriisi voi haitata tätä päätöksentekoa ja näin osaltaan vaikuttaa haitallisesti maatilojen kannattavuuteen.

Positiivisena seurauksena voidaan todeta kotimaisen ruoan ja ruoantuottajien arvostuksen lisääntyminen. Tuotantopanosten alkuperä kiinnostaa ja **lähiruoan sekä alueellisten kestävien ruokajärjestelmien** merkitys ja ymmärrys niiden tarpeesta, kasvaa. Jatkossa kotimaisten tuotantopanosten ja -tarvikkeiden tuotanto saattaa lisääntyä kysynnän kasvaessa (ml. julkiset hankinnat) ja tähän kysynnän nousuun vastaamiseen tulee varautua. Elintarvikkeiden korkeampi jalostusaste voi tarjota parempia vientimahdollisuuksia, samoin kestävä kotieläintuotannon brändi. Ruoan ja rehun kotimaisuusasteen lisääminen koskee myös eläintuotantoa; kotieläintuotannon riippuvuutta tuontivalvauksesta on jatkossa vähennettävä. Lisäksi suoraan ihmisravintona syötävän kasviproteiinin (ja muiden kasvien) omavaraisuuteen tulee kiinnittää huomiota.

Elinvoimainen maaseutu on osa ruokaturvaa nyt ja erityisesti tulevaisuudessa. Monipaikkaisen asuminen on ollut osa koronakriisin ratkaisua ja verkkoyhteyksien kattavuuden ja toiminnan varmistaminen koko maassa tulee olla yksi kriisin jälkeisistä prioriteeteista. Monipaikkainen asuminen mahdollistaa koulutetun työvoiman siirtymisen työn perässä kotipaikkakunnalta, kun toinen koti maaseudulla odottaa. Monipaikkaisen asumisen hyödyt työvoiman liikkuvuudelle ja maaseudun asuttuna ja elinvoimaisena pitämiselle tulee huomioida nykyistä paremmin. **Maaseudun perusinfrastruktuurista** on muutenkin huolehdittava erityisesti siellä, minne maataloustuotanto keskittyy (laajakaista, energia, tiestö, vesihuolto, sään ääri-ilmiöihin varautuminen). Osana varautumista on myös hajautetun energiantuotannon (esim. biokaasu) kilpailukykyyn lisääminen esim. verotuksen keinoin.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman yritys- ja kehittämishankerahoituksella voidaan auttaa yrityksiä, yhdistyksiä ja muita maaseudun toimijoita myös koronakriisistä selviämiseen. Esimerkiksi maaseudun palvelujen ja kylien kehittämisen toimenpiteessä on mahdollisuuksia auttaa koronan

aiheuttamissa haasteissa maaseutualueilla. Poikkeustilanteen vaatimia ratkaisuja testaukseen, varautumista ja kokeiluja kuten liikkuvia palveluja voidaan tukea maaseutualueilla.

2) Metsätalous

Metsäsektorin on arvioitu selviävän koronakriisistä kokonaisuutena monia muita aloja paremmin, mutta **sektorin sisällä on paljon vaihtelua**. Sahateollisuuden ja pienyritysten, kuten korjuu- ja kuljetusyritysten, on arvioitu kärsivän eniten. Mitä kauemmin koronakriisi kestää, sitä voimakkaampi sen vaikutus on myös metsäsektoriin. Samaan aikaan tilannekuvaan vaikuttaa jo ennen epidemiaa hiljentynyt maailmantalous, lakot ja menneen talven erittäin huonot puunkorjuukelit. Epidemian jatkuessa tilanne voi vielä heikentyä sekä markkinoiden että sairastumisten, karanteenien ja eristystoimenpiteiden myötä.

Kulutuksen ja maailmankaupan väheneminen vaikuttavat metsäteollisuustuotteiden kysyntään - ehkä pakkauskasvaimaaleja, pehmopaperia ja sellua lukuun ottamatta - sekä luovat epävarmuutta metsäteollisuustuotteiden vientimarkkinoilla. Etenkin sahatavaran ja vanerin viennin näkymät ovat heikentyneet voimakkaasti. Sanomalehtipaperin kysyntä on laskenut, mikä saattaa vähentää tuotantoa Suomessa pysyvästi. Myös rahoitusmarkkinoilla vallitsevan epävarmuuden ja varallisuusarvojen romahtamisen negatiivista vaikutusta kuluttamiseen ei voi sivuuttaa. Pysyvämpi kulutuskysynnän lasku voi hdistää pandemian jälkeistä talouden elpymistä myös metsäsektorin osalta.

Toisaalta kulutuksen rakennemuutos ja verkkokaupan kasvu luovat samalla painetta ja tarvetta kehittää uusia **pakkauskasvaimaaleja** ja nopeuttaa elintarvikepakkauksissa muovin korvaamista biopohjaisilla kasvaimaaleilla. Tämä tukisi kansainvälisten ilmastotavoitteiden pyrkimyksiä vähentää fossiilisten raaka-aineiden käyttöä.

Kysynnän väheneminen **sahateollisuudessa** vähentää tukkipuun tarvetta, mikä heijastuu koronakriisin jatkuessa myös hakkuisiin. Tämä puolestaan voi johtaa tuotantoketjuissa pienempien yritysten ajautumiseen konkurssiin (esim. korjuu- ja kuljetusyritykset). Hakkuiden ja metsäteollisuuden tuotannon mahdollinen vähentyminen vaikeuttavat puupolttoaineiden ja **sivuvirtojen saatavuuteen**. Koska puupolttoaineiden rooli Suomessa on merkittävä, voi tilanteella olla tältä osin **merkitystä myös sähkön- ja lämmöntuotantoon**. Hakuut voivat tämänhetkisten ennusteiden mukaan palautua koronakriisiä edeltävälle tasolle vuonna 2021.

Kausityövoiman saatavuuden vaikutukset ulottuvat myös metsätalouteen, koska esimerkiksi istutuksia on hoidettu pitkälti vierastyövoimalla. Työvoiman saatavuuteen metsänuudistamis- ja hoitotoissa sekä taimitarhoilla on kiinnitettävä erityistä huomiota. **Hallitus linjasi 6. huhtikuuta maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan huoltovarmuuden kannalta kriittisen työvoiman maahantulon reunaehdoista**. Ne käsittävät ensi vaiheen 1500 työntekijän vastaanoton toimenpiteet työvoiman allokoinnista, kuljetuksista ja karanteenista. Metsätalouden työntekijät sisältyvät tähän kokonaislukuun. Metsätalouden osalta järjestely koskee metsän istutus- ja kylvötehtäviä sekä metsätaimtarhoilla tehtävää työtä.

3) Vesihuolto

Vesihuollon toimivuuden osalta on tuleviin kriiseihin varautuessa tärkeää, että vesihuollon haavoittuvuuteen ja korjausvelkaan kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Vesihuollon ylläpito on pandemian sattuessa riskialtista; pienimmissä vesihuoltolaitoksissa toiminta saattaa olla 1-2 henkilön varassa, eikä koulutettua sijaista välttämättä ole tai saada rekrytoitua riittävän nopeasti. Vaikutukset yhteiskuntaan ovat mittavat, jos kymmenet vesihuoltolaitokset ajautuivat vaikeuksiin henkilöstön sairastuessa. Vesihuoltojärjestelmän halvaantuminen johtaa **vedenjakelun ongelmiin**, mikä vaarantaa yhteiskunnan vedensaannin sekä yhdessä jätevedenpuhdistuksen ja viemäroinnin ongelmien kanssa altistaa laajojen vesivälitteisten epidemioiden leviämisen riskille.

Positiivisena vaikutuksena voidaan todeta, että koska tällainen todellinen kriisi tuo esille vesihuollon haavoittuvuuden, saattaa tämä nopeuttaa toimialan uudistumista, edesauttaa vesihuoltolaitosten yhdistymisiä sekä tiivistää yhteistyötä julkisten toimijoiden ja yritysten välillä. Lisäksi vesihuoltolaitokset aktivoituvat **varautumissuunnitelmien ajantasaistamisessa** sekä sisällyttävät pandemian kaltaiset tilanteet suunnitelmiin aikaisempaa paremmin. Myös muut mahdollisuudet ja kannustimet Suomen vesihuoltosektorin uudistumiselle saattavat realisoitua; digitalisaation, robotiikan ja keinoälyn kehittäminen ja käyttöönotto lisääntyvät ja nämä sekä suomalainen osaaminen infrastruktuurin häiriöiden hallinnassa avaavat vientimahdollisuuksia suomalaiselle vesiosaamiselle ja –teknologialle.

4) Kalatalous

Kalatuotteiden omavaraisuus Suomessa on vapaa-ajan kalastuksen saalis mukaan lukien vain noin 28% (kaupallisen kalan omavaraisuus vain 19%) ja kalatuotteiden kauppataase on noin 350 milj. euroa alijäämäinen. Koska Suomi on hyvin riippuvainen kalan tuonnista, niin Suomen kalamarkkinoihin ja yritystoimintaan vaikuttaa voimakkaasti kansainvälinen kalamarkkinatilanne ja erityisesti lohien hinta. Lisäksi kalatalouden yritykset eivät saa tuotantoon sidottuja tuki ja sen vuoksi markkinahintojen muutokset vaikuttavat suoraviivaisesti.

COVID-19 tautiepidemialla on ollut **voimakas vaikutus globaaliin kalakauppaan ja kalan kysyntään**. Kaikilla päämarkkina-alueilla (Aasia, Eurooppa ja Amerikka) markkinakysyntä on pienentynyt voimakkaasti erityisesti catering-sektorin kysynnän romahtamisen vuoksi ja lisäksi tuorekalan logistiikka on vaikeuksissa lentoliikenteen supistuessa. Kysynnän supistuminen johtaa ylituotantotilanteeseen erityisesti Norjassa. Kevät mahdollistaa kalan perkuun pitkittämisen, mutta tuotantoa on jossain vaiheessa välttämätöntä purkaa. Se tarkoittaa lohien hinnan laskua, jota vielä Norjan kruunun kurssin heikkeneminen suhteessa euroon on voimistanut. Suomeen tuodaan erittäin halpaa tuontilohikalaa ja on todennäköistä hinta ei palaudu normaalille tasolle vuoden 2020 aikana.

Edullinen lohikala vaikuttaa suoraan kotimaiseen alkutuotantoon laskemalla tuottajahintoja pahimmassa tapauksessa jopa alle tuotantokustannusten. Kriisin pitkittyessä kysyntä kohdistuu voimakkaammin edullisiin ja vähemmän jalostettuihin lohikalatuotteisiin. Tämä heikentää entisestään erityisesti pyydetyn kalan kysyntää. Arvokkaiden kotimaisten lajien markkinakysyntä on jo heikentynyt. Kalanviljelyssä ympäristöluvut säätävät käytännössä vuosittaisen tuotannon määrän. Tämä johtaa pahimmillaan siihen, että kala on tuotava markkinoilla, vaikka hintataso olisi alhainen.

Suomessa **kalan kulutuksesta** merkittävä osuus (n. 25-30%) tapahtuu kodin ulkopuolella ravintoloissa tai lounaspaikoissa. Kysynnän nopea lasku aiheuttaa todennäköisesti catering-toimintaan erikoistuneissa jalostus- ja tukkukaupparyityksissä taloudellisia ongelmia ja sopeuttamistarpeita.

Kalatuotteiden kysynnässä näyttäisi tuorekalan myynti vaikeutuvan, kun kauppaliikkeet sulkevat osin palvelutiskejään sekä catering- ja ravintolamyynä on romahtanut. Sen sijaan säilykkeiden, pakasteiden ja pakattujen kalatuotteiden kysyntä taas lisääntyy. Lisäksi tuottajien suoramyynti lisääntyy jonkin verran.

Voimakas riippuvuus tuontiraaka-aineesta on yksi keskeisimmistä tunnistetuista haasteista kalateollisuudessa. Norjan lohen saatavuus on keskeistä jalostuksen ja kalakaupan näkökulmasta. Se tukee myös luonnonkalan ja kotimaisen viljellyn kalan kauppaa ja logistiikkaa. Tällä hetkellä tuontikalaa saatavuus vaikuttaa vakaalta, mutta olisi strategisesti tärkeää lisätä kotimaista kalan tuotantoa ruokahuollon turvaamisen ja myös kalateollisuuden toiminnan varmistamiseksi. Vesien kalavarat ja kasvuksessa olevat kalat muodostavat tärkeän tuoreen ja terveellisen ruoan varaston kriisiaikoina.

5) Erätalous

Kalastus- ja metsästysmatkailu vaikeutuvat koronan vuoksi. Etenkin kalastusmatkailussa menetetään koko kevätsezonki. Lisäksi rajajokien kalastus Tenolla ja Torniojoella vaikeutuu etenkin, jos koronan vuoksi tehdyt rajoitukset jatkuvat myös kesäkuulle.

Luonnon virkistyskäytön lisääntyminen kuormittaa alueita ja asettaa palvelurakenteiden riittävyydelle ja kunnolle haasteita.

2. Mitä tukia yrityksille ja yrittäjille pandemiakriisin vuoksi on saatavilla?

Komissio hyväksyi myös 19.3.2020 tilapäiset puitteet auttamaan jäsenmaita vastaamaan COVID-19 –pandemian aiheuttamiin talousvaikutuksiin. Puitteet tarjoavat **merkittävää joustoa jäsenmaille sallittuun valtiontukeen**. Tilapäisten puitteiden mukaan tuettavien yritysten tulee olla kohdannut merkittävä likviditeettipula pandemiasta johtuen. Puitteiden mukaan voidaan myöntää tukea 31.12.2020 saakka. Puitteiden mukaan toimivat tukiohjelmat tulee notifioida komissiolle ennen tuen aloittamista. Tilapäisten puitteiden lisäksi tavanomaiset valtiontukitoimenpiteet ovat edelleen jäsenmaiden käytävissä.

Puitteet mahdollistavat jäsenvaltiolle mm. valtiontuen maksamisen koronaviruksen talousvaikutuksista kärsiville maataloustuottajille enintään 100 000 euroon asti per yritys ja muille yrityksille (ml. maataloustuotteiden jalostus ja kaupan pitäminen) enintään 800 000 euroon asti per yritys, mikäli tuen ehdot täyttyvät. Lisäksi puitteisiin lukeutuu mahdollisuus notifioida tukijärjestelmä lainojen valtiontakauksiin tai korkotukilainoihin.

Komissio hyväksyi 3.4.2020 tilapäisten valtiontukien laajennukset, joiden perusteella valtio voi tukea yrityksiä ja yrittäjiä joko laajamittaisilla, kaikkia toimialoja koskevilla toimenpiteillä, kuten työnantajamaksujen joustoilla, tai selektiivisillä, tiettyjä toimialoja koskevilla tukitoimenpiteillä. Selektiivisten toimenpiteiden tulee täyttää EU:n valtiontukisääntelyn ehdot. Vain MMM:n hallinnonalaan kohdistuvat taloudelliset tukitoimenpiteet ovat lähtökohtaisesti valtiontukea.

Tukijärjestelmien selvitystyö ja yksityiskohtainen säädösvalmistelu ovat edelleen käynnissä. MMM valmistelee tukea erityisesti maatalouden alkutuotannon yrityksille, maatilakytkeäisille yrityksille sekä maataloustuotteita jalostaville ja kaupan pitävälle mikroyrityksille. Lisäksi valmisteilla on kalastus- ja vesiviljelysektorin tuki.

Kalatalouden yritysten COVID-19 tautilanteen aiheuttamien taloudellisten ongelmien hillintään ja sopeuttamiseen liittyviä tukitoimenpiteitä voidaan rahoittaa Euroopan meri- ja kalatalousrahaston Suomen toimintaohjelmasta. **Euroopan komissio on antanut 2.4.2020 rahastoa koskevan EU-asetuksen muutosehdotuksen**, joka on tarkoitus käsitellä nopeutetulla menettelyllä. Tavoitteena on, että EU-asetuksen muutos saisi neuvoston ja parlamentin hyväksynnän 18.4.2020. EU-asetuksen muutos mahdollistaisi kriisitoimien rahoittamisen kalatalouden alkutuotannossa (kalastus ja kalanviljely), mutta sen sijaan jalostusteollisuus ja kauppa eivät voi hyödyntää tätä rahoitusmahdollisuutta.

Komission 3.4.2020 hyväksymät tilapäiset valtiontukipuitteet mahdollistavat kalatalousyrityksille myönnettävän enintään 120 000 euron yrityskohtaiset avustukset Hallitus on hyväksynyt kehysriehsään 8.4.2020 lisätalousmäärärahaesityksen, joka mahdollistaa sopeuttamisrahoituksen myöntämisen kalanjalostusteollisuudelle ja kalaan erikoistuneille tukku- ja vähittäiskaupoille.

3. Miten, milloin ja kenen toimesta päätetään ja yrittäjille kerrotaan pandemiakriisin johdosta annettavista yritystuista, niiden myöntökriteereistä, hakuprosessista ja aikataulusta?

Kalatalous

Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee **Euroopan meri- ja kalatalousrahaston Suomen toimintaohjelman muutoksen sekä kansallisen soveltamisohjeistuksen** kriisitoimien rahoittamiseksi. Lisäksi ministeriö valmistelee valtionavustuslain nojalla Valtioneuvoston asetuksen, jolla toimeenpannaan lisätalousarviossa myönnetty kansallinen sopeuttamisrahoitus sekä notifioidu tukijärjestelmän Euroopan komissiolle. Ohjeistukset ja tiedot tukimahdollisuuksista sekä myöntökriteereistä ja aikatauluista löytyvät rahaston nettisivuilta (<https://merijakalatalous.fi/>). Sivuilta löytyy keskitetysti myös muuta ajankohtaistietoa esimerkiksi ”usein kysytyt kysymykset” -muodossa koronavirusepidemian tukimahdollisuuksiin liittyen. Uudet rahoitusmahdollisuudet pyritään ottamaan käyttöön mahdollisimman nopeasti kevään aikana.

Maaseudun yritysten kriisirahoitus

Hallitus on esittänyt vuoden 2020 toisessa lisätalousarvioesityksessä määrärahaa **maaseudun yritysten tukemiseen**. Maa- ja puutarhatalouden ulkopuolista yritystoimintaa harjoittaville yrityksille suunnatun kriisituen tavoitteena on ehkäistä koronavirusepidemian aiheuttamia negatiivisia taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia sekä turvata ruokajärjestelmän toimivuutta. Tukea voidaan maksaa maatilakytkeäisille yrityksille sekä maataloustuotteiden jalostusta ja kaupan pitämistä harjoittaville mikroyrityksille. Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee valtionavustuslain nojalla valtioneuvoston asetusta maaseudun yritysten kriisituesta. Tukihakemukset käsitellään alueellisissa ELY-keskuksissa. Tuen tarkemmista ehdoista ja haun alkamisesta tiedotetaan erikseen. Valmistelu on yhteensovitettu TEM:n hallinnonalan vastaavaan valmisteluun.

Maatalouden alkutuotannon kriisirahoituksesta valmistellaan edellä kuvatulla tavalla täydentävää asetusta, jolla katettaisiin se maatilojen joukko, joiden pitkälle erikoistuneen alkutuotannon menekki on koronavirusepidemian vuoksi hiipunut.

4. Mitkä ovat parhaat vaihtoehdot työttömien toimeentulosta huolehtimiseen, kun työttömyys on vaarassa merkittävästi lisääntyä mahdollisen konkurssiaallon seurauksena?

Tähän kysymykseen maa- ja metsätalousministeriöllä ei ole tällä hetkellä vastausta. Yrityksiä pyritään tukemaan kriisin aikana siten, että konkurssiaallolta vältytään niin kattavasti kuin mahdollista.

Yhteyshenkilö maa- ja metsätalousministeriössä:

Elina Nikkola
Neuvotteleva virkamies
Maa- ja metsätalousministeriö /Tieto- ja tutkimustoimiala
elina.nikkola@mmm.fi
p. 02951 62333